



# POSTAVLJAMO ŠTALCO

## jaslice iz zasebnih zbirk

# štalca

*Jaslice, ki so nekoč krasile neznano kmečko izbo, je zbiralec Dušan Prešeren z Jesenic pred leti odkril na enem svojih rednih sprehodov po ljubljanskem boljšem trgu. Jaslice so žlahten izdelek ljudske obrti iz konca 19. stoletja in so verjetno nastale v tirolskih delavnicah. Na posameznih figuricah je še moč prepoznati uniforme francoskih vojakov iz časa Ilirskih provinc.*

Zimski solsticij, ki ga astronomi beležijo 25. decembra, je bil za prastara ljudstva velik dogodek. Prežeti z nenehno bojaznijo, da se sonce ne vrne več in jih bo zagrnila večna tema, so pričakovali dogodek z velikim strahospoštovanjem in ga radostno slavili.

Krščansko obredje, ki se je razširilo iz Vzhoda, odraža mnogo podrobnosti iz starih verovanj. Eno od teh je tudi božič. Praznik Jezusovega rojstva sega že v dobo zgodnjega krščanstva. Helena, mati rimskega cesarja Konstantina, ki je leta 313 dovolil krščansko vero, naj bi med obiskom Betlehema na kraju Jezusovega rojstva našla ostanke lesenih jasli. Ker naj bil po sporočilu vanje položen novorojeni Jezus, so jih odnesli kot relikvijo v Rim. Od teh dob dalje je postala podoba jasli z novorojenim detetom simbol luči in upanja.

Sodobne jaslice upodabljajo božične dogodke, kot nam jih opisujejo evangeliji ali apokrifni spisi, ljudska domišljija pa je sčasoma dodala še nove elemente. Središče jaslic je vedno Sveta Družina, sledijo angeli, pastirji pri čredah ter Modri z Vzhoda s spremstvom.

Jaslice so v resnici »zamrznjeno gledališče«, ker predstavljajo prizore iz božičnih iger. Na njihovo oblikovanje so močno vplivale umetniške upodobitve, kipi v naravni velikosti z naslikanim ozadjem, ki so bile postavljene v kapelah po italijanskih cerkvah vse leto. Prve so znane že iz leta 1291.

Jaslice, kot jih poznamo danes, pripisujejo jezuitom, prve so stale leta 1560 v Coimbri na Portugalskem. Tudi v dežele severno od Alp se je navada razširila s prihodom jezuitov.



V času baroka je njihovo oblikovanje doseglo umetniški vrh v Admontu na Štajerskem. Isti čas so tudi v Italiji nastale jaslice, ki so najlepši primerki neapeljskega kiparstva 18. stoletja.

V alpskem svetu je baročno oblikovanje močno vplivalo tudi na ljudsko snovanje. Najbolj znane jaslice so izdelovali tirolski in bavarski rezbarji in jih že od konca 18. stoletja prodajali na miklavževih sejmih po vsej srednji Evropi. V tej dobi je postal Augsburg središče izdelovanje oblečenih jaslic, že okoli 1800 pa se pojavijo tudi papirnate.

Od druge polovice 19. stoletja se je z romanji vernikov v Sveto deželo priljubilo prikazovanje orientalskih prizorov v domačih jaslicah, kar je prevzela tudi industrija jasličnih figur na prehodu v 20. stoletje in se je ohranilo še do današnjih dni.

Prve cerkvene jaslice pri nas so postavili jezuiti leta 1644 v Ljubljani, od tod so se širile po župnijskih in samostanskih cerkvah. Umetniška raven jaslic po farnih cerkvah se ni mogla kosati z redovniškimi, zlasti nuns-kimi, kjer se je razvil tip »omaričnih jaslic«. Med najbolj znanimi so jaslice velesovskih dominikank. Kasneje se pojavi za barok značilna razigranost slikovitih polnih podob, kot npr. kapucinske jaslice v Ljubljani iz leta 1762. Priljubile so se tudi t. i. »odrske jaslice«, pri katerih so figure izžagane iz desk in poslikane. Take so ustvarjali tudi **Leopold Layer**, **Matevž Langus**, **Štefan Šubic**, **Janez Wolf** in nazadnje tudi **Matija Bradaška**.

V začetku 19. stoletja je nova mestna šega segla tudi na podeželje, kjer so v bogkovem kotu na trikotni deski postavljali štalco s papirnatih figur, spredaj pa so pritrdili platnen ali papirnat prtček. V Alpsem svetu se je razvila domača obrt rezljanja lesenih jasličnih figur, ki so jih krošnjari prodajali tudi drugod.

Predmeti so last **Dušana Prešerna** z Jesenic in **Viktorja Konjedica** iz Stražišča pri Kranju Dušan Prešeren, Jesenice.

**Vesel božič  
in srečno novo leto.**



Na Gorenjskem je danes med najbolj poznanimi jasličarji **Viktor Konjedic** iz Stražišča pri Kranju, ki nadaljuje družinsko tradicijo izdelovanja keramičnih jaslic. Njegovi izdelki so kakovostno umetniško blago, ki krasijo mnoge slovenske domove in večino cerkva v okolici Kranja.

*The first Christmas crib in Slovenia was prepared in 1644 in Ljubljana and from there the custom spread further on. The parish churches were not able to compete with the artistic achievements of Christmas cribs from monastics' churches, where the special »wardrobe type« appeared. The most famous example is known from the church of the Dominican sisters from Velesovo. Later on, typically baroque images, vivacious and picturesque, evolved, as for example the Franciscan Christmas crib from Ljubljana, dating in 1762.*

*Very popular was also the so-called »stage Christmas crib«, where the single figures were cut out of wooden board and painted thereafter by many well known Slovenian artists, as e.g. **Leopold Layer**, **Matevž Langus**, **Štefan Šubic**, **Janez Wolf** and also **Matija Bradaška**. In the beginning of the 19th century the new urban habit spread out and reached also the countryside; they used to set up **Christmas crib** made of paper figures and placed in the »God's angle«, on the top of a triangular shelf in the »hiša« (dinning room). In the Alpine territory the industry of carving wooden Christmas crib developed and the figurines were sold by peddlars in the country.*

*Nowadays in the Gorenjska region, **Viktor Konjedic** from Stražišče near Kranj is one of the most renowned Christmas crib-makers, who continues with the family tradition of producing ceramic Christmas cribs.*

Vitrina meseca Gorenjskega muzeja

št. 7, december 2005

Besedilo in izbor predmetov: N. Robežnik, V. Perko

Vodja projekta: V. Perko

Fotografije: T. Lauko

Oblikovanje: P. Rakovec

Tisk: Jagraf, Trboje

Izdal: Gorenjski muzej, Kranj, zanj B. Ravnik Toman, ravnateljica

Tel.: 04 201 39 50

E-mail: info@gorenjski-muzej.si